

Je stapt in een andere wereld

Interview met Wilko Mulder

Wilko Mulder is humanistisch raadsman bij het defensieonderdeel Koninklijke Marechaussee (Kmar). Een dag per week is hij vrijgesteld om diversiteit en inclusiviteit op de agenda te zetten: nationaal en internationaal. Daarnaast is hij geestelijk verzorger voor de Paleisbeveiliging van de koninklijke familie en andere hoogwaardigheidsbekleders, Hoog Risico Beveiliging (HRB), de cybercrime-eenheid en de motoreenheid van de Kmar.

Eric Bras

Waar ben je op dit moment vooral mee bezig?

Actueel is de positie van transgenders binnen Defensie. Deze groep treedt steeds meer naar buiten. En dan blijkt dat er nog steeds een gebrek is aan geestelijke zorg, aan het opvangen van alle emoties, die gepaard gaan met de transitie. Tijdens de enorme wachttijden zijn er nog steeds veel transgenders die het niet meer aankunnen en suicide plegen. Het is een groep waarin vaker dan gemiddeld suicide voor-

komt, dat blijkt uit onderzoek. Op dit moment maak ik me binnen Defensie hard voor deze mensen.

'Hard maken', wat betekent dat dan?

Dat we bezig zijn een werkgroep op te richten: 'Transwerkt', een initiatief in samenwerking met het Hoofd Personeel van Defensie. Concreet betekent dat dat er beleid op gemaakt wordt waardoor transgenders binnen Defensie het makkelijker gaan krijgen. Op dit moment is het nog zo dat ik mijn invloed in individuele gevallen aanwendt om iets gedaan te krijgen voor een individuele transgender, door bijvoorbeeld een generaal die ik ken aan te spreken en om ondersteuning te vragen. Dat is te vaak nodig omdat transgenders vaak niets anders rest dan de eenheid te verlaten of zelfs hun heil buiten Defensie te zoeken.

Transgenders gaan dus weg bij Defensie.

Waarom?

Met name binnen de Landmacht is de positie van transgenders lastig: de 'cultuur' binnen de Landmacht snapt de transitie vaak niet. Dat vraagt om een betere bescherming van transgenders. Dat proberen we te bereiken door met anderen, bijvoorbeeld de Militaire Geestelijke Gezondheidszorg (MGGZ) en de Centrale Organisatie Integriteit Defensie (COID) te werken aan beleid.

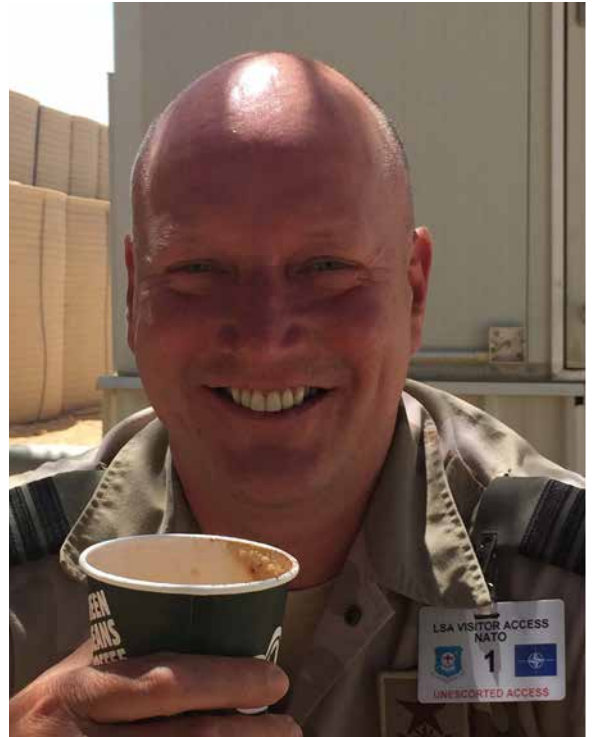
Transgenders krijgen te maken met grof taalgebruik: 'voor mij is het een vent met lippenstift.' Ze worden beoordeeld op basis van gelukt zijn of niet: 'dat is toch een mislukte vrouw!' Mislukt niet in je eigen ogen, maar in de ogen van anderen. Grote kin, zware stem, harige poten, grove handen, waar je niets aan kunt doen. Niet vrouwelijk of mannelijk genoeg etc. Utlachen, pesten en discrimineren zijn er heel gewoon. Een voorbeeld is een collega die ik ook als man heb gekend. Zij voelt al sinds haar vroegste jeugd dat er iets niet klopte. Dat had niets met seksualiteit te maken: voor de buitenkant heeft ze nu een lesbische relatie, maar ze valt gewoon nog steeds op vrouwen, wat ze als man ook al deed. Voor deze mensen maak ik me hard juist omdat ze het zo hard te verduren hebben. Ik vind ook dat ze het moeilijker hebben dan de lesbische, homoseksuele en biseksuele collega's; die zijn toch meer geaccepteerd omdat we al jaren flink aan de weg timmeren.

Sinds wanneer komen transgender militairen wat meer naar buiten binnen Defensie?

Ik denk sinds een jaar of vijf met meer regelmaat. Men durft meer uit de kast te komen. Voor het eerst hebben we onlangs met de Stichting Homoseksualiteit en Krijgsmacht (SHK) een GV-conferentie voor transgenders gehouden. Er zijn zestien militairen openlijk bij ons geestelijk verzorgers bekend die transgender zijn. Tijdens de conferentie was er ruimte voor transgenders om elkaar te ontmoeten, er was aandacht voor hun problematiek: waar loop je tegenaan: het uniform, weer een operatie, pesten: niet vrouwelijk genoeg zijn, geen 'lekker wijf'. Maar ook bijvoorbeeld het verhaal van een transgender die binnen haar eigen eenheid bedreigd is met de dood.

Je zegt: ik maak me hard om de positie van deze mensen te beschermen. Hoe doe je dat?

Ik ga in gesprek met commandanten op allerlei niveaus, ik neem deel aan overlegstructuren, vanuit de SHK heb ik een advi-

serende rol. Veel mensen, hoge militairen, in mijn netwerk hebben na jaren contact meer gevoel gekregen voor deze problemen: zij begrijpen het beter dan voorheen. In een aantal gevallen leidt dat ook tot het behoud van arbeidscontracten van transgenders: zij vinden dan bijvoorbeeld onderdak bij de Koninklijke Marechaussee, waar de gevoeligheid voor deze problematiek groter is, na bij de Landmacht afgebrand te zijn.

'Grote kin, zware stem, harige poten, grove handen, waar je niets aan kunt doen'

Dat is kennelijk nodig vanwege de cultuur. Of zijn er nog meer redenen dat deze mensen buiten Defensie dreigen te raken?

De transitietijd is in feite te lang in relatie tot de inzetbaarheid van de individuele militair. Op dat punt is er vooral binnen de

Landmacht weinig tot geen flexibiliteit. Bij de Marine gaat het beter: zo is laatst iemand op het Koninklijk Instituut voor de Marine (KIM) uit de kast gekomen als transgender. Hij heeft nu – al tijdens zijn opleiding – willen aankaarten dat hij zo in elkaar steekt. En daar is ook ruimte voor. Daarvoor is beleid van belang, militairen houden zich daaraan vast.

Je blijft onder de radar met je verlangens en je zoekt je contacten onder de radar

Hoe komt zo iemand dan bij jou als geestelijk verzorger terecht?

Kennelijk ben ik iemand die door mond-op-mond reclame bekend geworden is en bereikbaar is voor transgenders. Het is ook mijn hart: mijn hart spreekt als ik met transgenders in gesprek ben. Dat wordt doorverteld. Ik voel me ‘thuis’ binnen deze doelgroep.

Het gaat niet via de geestelijk verzorgers op de werkplek zelf, bijvoorbeeld op het KIM, waar toch drie geestelijk verzorgers werkzaam zijn?

Nee, helemaal niet. Dat verbaast mij zelf ook wel. Contacten lopen vaak via de SHK, persoonlijke bekendheid en dergelijke. Geestelijk verzorgers binnen de eenheid zouden daar wel een taak in kunnen hebben. Hoe dat moet weet ik niet direct. Ik merk wel dat humanisten hierin meer een voortrekkersrol hebben dan anderen. Misschien vanuit het humanistische idee van zelfbeschikking: je mag zelf bepalen wie je bent. Maar tegelijkertijd is er op de werkvloer onder geestelijk verzorgers veel sympathie en liefde voor deze doelgroep. Contacten gaan ondanks dat via onofficiële kanalen, via bekenden en bekendheid.

Het heeft iets van onder de radar blijven...?

Klopt. Je blijft onder de radar met je verlangens en zoekt dan ook je contacten onder

de radar. Als geestelijk verzorgers hierin een rol zouden willen spelen, is het belangrijkste dat hij of zij een open houding heeft. Als de kern van je optreden als geestelijk verzorger onvoorwaardelijke liefde is, dan mag je dat ook uitstralen in hoe je met deze militairen omgaat. De transitie is voor bijna alle transgenders iets als een wedergeboorte, groei in schoonheid: steeds iets mooier worden als man of steeds iets mooier worden als vrouw. In dat proces kan je als geestelijk verzorger naast iemand gaan staan.

Wat ik ken van de psychologische begeleiding tijdens de transitieperiode heeft voornamelijk betrekking op de vraag: wil je het wel of niet? Het lijkt erop dat transgenders in dat verband liever niet spreken over hun twijfels, omdat dat tot vertraging in het toch al lange traject kan leiden. Wat vind je daarvan?

Dat vind ik eigenlijk een heel calvinistische benadering, terwijl ik een voorstander ben voor een benadering vanuit de geestelijk verzorging die opbouwend is. Verwerking moet onderdeel zijn van het proces. Geestelijke begeleiding is hierbij nodig. Onzekerheid op het gebied van de seksualiteit: wat zal daar mogelijk zijn? Onzekerheid op het gebied van schoonheid: word ik wel een mooie man of vrouw? Er zijn vragen over hoe het kunnen uithouden: hoe kan ik vertrouwen houden in de omgang met mijn omgeving die mij pest, die discrimineert. Hoe kan ik het uithouden tijdens de lange wachttijd? De geestelijk verzorger kan een grote rol spelen in de ondersteuning bij dit soort vragen: opbouwen van vertrouwen, ik ben een mooi mens, ik mag stralen, ik mag eindelijk zijn wie ik ben. Inleven is overigens niet eenvoudig: je moet de wereld van schoonheid snappen. Iets snappen van de man die een nieuw haarwerk krijgt, of schaamlippen en daar trots op is. Hoe geef ik mijn leven straks weer meer zin?

Waarom zijn we als geestelijk verzorgers daar beter in?

Wij problematiseren niet. Wij stellen geen diagnose. We zijn goed in staat stil te staan:

wat doet het met je? Mensen die in transitie gaan, hebben vaak al jaren van eenzaamheid met hun vragen achter de rug. Aandacht voor die vragen is dan essentieel. Ik denk dat geestelijk verzorgers eerder geneigd zijn te geloven in mogelijkheden, groei en ontwikkeling. De haperingen die transmannen en vrouwen ondervinden moeten geen reden zijn om de wens tot transitie in twijfel te trekken. Empowerment is naar mij idee van groot belang in de transitieperiode. Om een voorbeeld te geven: een van de mensen die ik begeleid, heeft recent een vagina gekregen. Ze vertelde dat ze moest huilen omdat ze weer werd aangeraakt: ze voelt zich een complete vrouw. Ze zegt: de aanraking die ik nu ervaar is een andere dan de aanraking die ik gewend was als man. Het gevoel van wedergeboorte maakt dat je je kwetsbaar mag opstellen. Aandacht voor die momenten en gevoelens is essentieel.

Kom je als raadsman ook mensen tegen die in de transitie gebukt gaan onder hun geloof, uitspraken vanuit hun kerk e.d.?

Ik ken een jonge jongen die volledig man is (geworden), een relatie heeft met een vrouw, maar niet aan zijn schoonouders vertelt dat hij ooit als vrouw begonnen is, omdat zijn schoonouders heel gelovig zijn. De schok zou te groot zijn, denkt hij. Ik kom het dus wel tegen, maar er ligt wat dat betreft nog onontgonnen terrein. Denominatie moet hierbij geen rol spelen: een geestelijk verzorger moet hierin echt en authentiek zijn, warm en menselijk. Ik heb zelf het gevoel dat ik als geestelijk verzorger mijn achtergrond aan het overstijgen ben: laat mensen voelen dat ze er mogen zijn. Je achtergrond als geestelijk verzorger is in deze situatie irrelevant. Het gaat om een onvoorwaardelijke reactie op de mensen die je begeleidt: dat maakt dat het hart van mensen open gaat.

Hoe is het met de andere groepen waar je mee werkt: homo zijn, lesbo zijn? Wat zijn daar nog de uitdagingen?

Je bent als homo – dat ben ik zelf – eigen-

lijk steeds op zoek naar een veilige plek. Ik ga bijvoorbeeld jaarlijks naar Ibiza: daar kan ik zijn wie ik ben, hand in hand lopen met mijn vriend, alle regenboogkleuren zijn daar zichtbaar. Hier in Amsterdam is dat niet zo, hier kan je niet hand in hand lopen met je vriend. Hoe sterk en assertief ik ook geworden ben, toch is er nog steeds de schaamte, het schuldgevoel, de vraag om geaccepteerd te worden. Als ik op uitzending ga, ga ik weer terug in de kast. Dan praat ik bij de koffie niet over mijn partner. Zeker niet met de lokale mensen die je daar tegenkomt. Jaren geleden in Bosnië kon ik op de vraag 'hoe ziet jouw thuissituatie eruit, Wilko?', niet vertellen hoe het echt zat. Ik kreeg het mijn strot niet uit. Daar speelt nog altijd angst om afwijzing: 'ik hoor er niet bij'. Veel LHBT'ers waren het liefst hettero geweest: dat was een stuk makkelijker geweest.

Je achtergrond als geestelijk verzorger is in deze situatie irrelevant

En op de werkvloer?

Bepaalde groepen, overtuigingen, hebben geen verbondenheid met LHBT'ers. Dat merk ik het sterkst bij moslim-collega's en collega's uit bepaalde stromingen binnen het christendom. Bij deze groepen vind je weinig tolerantie als het om LHBT'ers gaat, terwijl aan de andere kant bijvoorbeeld moslimjongens en meisjes anoniem in de hulpverlening zitten omdat ze in hun eigen groep geen kant op kunnen met de gevoelens die ze hebben. Schaamte, uitstoting door de familie, dat soort zaken. LHBT'ers gaan op allerlei manieren op zoek naar veilige plekken, onder elkaar zijn, veilige landen, een plek als Ibiza, waar je geaccepteerd wordt.

Is Defensie in dit opzicht een 'veilig land'?

Voor mij wel. Soms misschien wel veiliger dan de maatschappij. Dat is misschien won-

derlijk, maar het is een kleine wereld waarin discriminatie niet getolereerd wordt. De maatschappij is helaas harder geworden; er is veel homo-gerelateerd geweld. Mensen die op Grinder gelokt worden en zo in een moeilijke situatie raken. Voor trans-mensen is Defensie nog geen veilig land. Maar voor LHB'ers wel. Jaren geleden was deelname aan de Gay Pride voor hoge militairen iets dat ze deden met frisse tegenzin. Nu hoort het erbij. De commandant van de Koninklijke Marechaussee stond dit jaar zelf op de defensieboot.

De Gay Pride als uithangbord, maar daarachter...?

Er is daarachter een wereld waarin jongens zeggen: het is niet stoer om te zeggen dat ik homo ben. Dat gaat niet vanzelf.

In een GV-les op het KIM heb ik wel eens de 'wat doe je wel – wat doe je niet' vraag aan de adelborsten-mariniers voorgelegd. Iets in de trant van 'je komt je kamer binnen en daar ligt je kamergenoot met een meisje te zoenen.' Wat doe je? Allerlei antwoorden. Dan hetzelfde geval maar nu ligt je kamergenoot te zoenen met een andere man. Wat doe je? Het antwoord was: dat kan niet pater, bij de mariniers hebben we geen homo's. Wat zegt je dat?

Mensen spreken vaak vanuit hun hoofd: 'dat kan niet!' De kunst is om mensen te laten spreken vanuit hun hart, vanuit hun gevoel. Je stapt dan een andere wereld binnen. Een voorbeeld uit mijn praktijk is de groep Hoog Risico Beveiligers van de Kmar. Wat ik daar meestal doe is deze onderwerpen op een geschikt moment aankaarten. Bijvoorbeeld als de Gay Pride geweest is: wat vonden jullie daarvan? Dan ontstaat er een gesprek. De uitdaging is dan om je gesprekspartners na te laten denken over hoe ze spreken, welke woorden ze gebruiken, hoe uitsluitend ze zijn. Het gaat in zo'n gesprek uiteindelijk om de beweging van denken naar voelen en ervaren. Ik zet die stoere mannen wel eens tegenover elkaar om feed-

back te geven, zodat ze elkaar laten voelen wat ze elkaar doen. Feedback krijgen op hun persoon is voor deze mannen een uitermate gevoelig moment. Ze hebben vaak moeite met ontvangen. Als je leert ontvangen, stap je in een andere wereld.

Zie jij jezelf als geestelijk verzorger ook staan op de barricade?

Dat niet zozeer meer, maar dat heeft ook met leeftijd te maken. Wel maak ik me nog altijd heel erg druk. Ik zal LHBT'ers altijd in bescherming nemen. Het is zo makkelijk om te zeggen: je moet het maar zelf oplossen in het leven. Ga maar eens naast iemand staan, help iemand maar eens, sla maar eens een arm om iemand heen. Zeg maar eens: bij mij ben je veilig, het komt goed.

En als het niet goed komt? Als iemand zijn weg niet vindt?

Alles is een momentopname: als het niet lukt je weg te vinden, dan ben je niet opgegeven. Mijn eigen ervaring is gekleurd door mijn geschiedenis. In mijn jeugd heb ik veel ziekenhuisopnames meegemaakt vanwege slechte longen. Dat heeft mij letterlijk en figuurlijk een lange adem gegeven als het gaat om processen van ziek zijn en herstellen. Ik heb vaak te horen gekregen: je wordt niet oud. Ik weet wat pijn is, ik weet hoe het is om de dood dichtbij te weten. Die ervaring heeft mij enorme levensenergie gegeven. Daardoor komt alles wat ik doe voor transgenders echt uit mijn hart, uit wat ik zelf heb ervaren. Voor geestelijk verzorgers zou dat in het algemeen moeten gelden: echtheid, werken vanuit je hart en wat je hebt beleefd. In de begeleiding van mensen zou dat kunnen betekenen dat je daadwerkelijk met je gesprekspartner onderzoekt hoe zijn of haar leven in elkaar zit, verleden, familiebanden. En dat je daarin stuurt op 'stil staan' bij groei en ontwikkeling. Werken vanuit je hart voor de ander.